ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ ТА ЮРИДИЧНА ОСВІТА

УДК 343.95:159.923(351.74)

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.16.41>

ПРОГНОЗУВАННЯ ПРАЦІВНИКОМ ПОЛІЦІЇ СЛУЖБОВО-ОПЕРАТИВНИХ ДІЙ ЯК ЧИННИК ТАКТИКИ ЗАТРИМАННЯ ПРАВОПОРУШНИКА В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Голенко Ніна Миколаївна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри спеціальної
фізичної та вогневої підготовки
(Херсонський факультет
Одеського державного університету
внутрішніх справ, м. Херсон, Україна)

Омельченко Віктор Миколайович,
викладач кафедри спеціальної
фізичної та вогневої підготовки
(Херсонський факультет
Одеського державного університету
внутрішніх справ, м. Херсон, Україна)

У роботі розкрито актуальність проблеми подальшого вдосконалення підготовки працівників Національної поліції України до ефективних дій під час припинення правопорушень і боротьби зі злочинцями.

На основі проведено аналізу попередніх досліджень визначено потребу подальшого дослідження такого аспекту фахової діяльності поліцейського як прогнозування правохоронцем власних дій, що є одним із важливих чинників при обранні тактики оперативних заходів (дій) у протистоянні із правопорушником. Проблемні питання набули подальшого розгляду, здійснено пошук ефективних шляхів удосконалення методики професійної підготовки працівників поліції до безпечних дій у зазначених умовах.

Зазначено, що при виборі поліцейським алгоритму дій на місці події та конкретних тактичних способів його (алгоритму – *уточнено нами*) реалізації необхідно передусім звертати увагу на такі важливі аспекти: 1) психологічну стійкість правопорушника; 2) послідовність у діях людини; 3) уникнення прямолінійності у виконанні задуманої тактичної схеми власної поведінки під час припинення правопорушення та затримання особи.

Для підвищення ефективності службових дій поліцейського запропоновано використання ним таких тактичних прийомів в умовах очевидної загрози з боку правопорушника: нетипове застосування різноманітних підручних засобів на місці події, використання при припиненні правопорушення (затриманні особи) елементів одягу

й інших власних речей людини, що створюватиме тактичну перевагу в діях правоохоронця (запас часу, вигідна позиція для активних дій чи нейтралізації нападу правопорушника, сприятливі умови для використання контратакувальних дій).

Розглянуто деякі шляхи вдосконалення формування в поліцейських ефективних навичок припинення правопорушення, психолого-педагогічні підходи для покращення та відпрацювання тактико-спеціальних прийомів щодо їх застосування в боротьбі з правопорушниками: 1) уміння набувати позиційної переваги, застосування різних способів відвернення уваги особи; 2) урахування елементів місцевості з метою мінімізації затрат сил і засобів на пошук і затримання злочинця; 3) вироблення навичок і вмінь контролювати дії правопорушників, оперативне вживання ефективних захисних дій; 4) освоєння методики прогнозування поведінки правопорушника шляхом сприйняття та критичного оцінювання його реакцій за мімікою обличчя для своєчасного контролю моменту початку його активних дій (утечі з місця події, нанесення удару поліцейському або натискання противником на спусковий гачок зброї тощо); 5) стриманість працівників поліції в прояві власних емоцій при використанні ними певних тактичних дій для приховування намірів застосувати до правопорушників поліцейських заходів впливу (спецзасобів, зброї); засвоєння прийомів компенсації видимої зовнішньої підготовки (візуальне зменшення сили рухів) раптовістю й точністю завдання удару; 6) розвиток власної спостережливості стосовно зовнішнього виду правопорушника з метою вибору адекватної тактики затримання, у тому числі й алгоритмів дій із застосуванням поліцейських заходів примусу.

Ключові слова: поліцейський, припинення правопорушення, екстремальна ситуація, місце події, правопорушник, алгоритм дій, чинники загрози, удосконалення підготовки поліцейських, ефективні навички та спеціальні прийоми, спеціальна фізична підготовка, тактико-спеціальна підготовка, поліцейські заходи примусу.

FORECASTING BY THE POLICE OFFICER OF OFFICIAL-OPERATIONAL ACTIONS AS A FACTOR OF TACTICS OF DETENTION OF THE OFFENSER IN EXTREME CONDITIONS

Holenko Nina Mykolaivna,
Candidate of Law,
Associate Professor at the Department
of Special Physical and Fire Training
(Kherson Faculty of Odessa State
University of Internal Affairs,
Kherson, Ukraine)

Omelchenko Viktor Mykolaiovych,
Lecture at the Department of Special
Physical and Fire Training
(Kherson Faculty of Odessa State
University of Internal Affairs,
Kherson, Ukraine)

The article reveals the urgency of the problem of further improvement of training of National Police of Ukraine officers for effective actions in the cessation of offenses and in the fight against criminals.

Based on the analysis of previous research, the necessity of further study of such an aspect of professional activity of the police as law enforcement forecasting of their own actions,

which is one of the important factors in choosing tactics of operational measures (actions) in confrontation with the offender is defined. The problematic issues were further considered and effective ways to improve the methods of professional training of police officers for safe actions in these conditions were found.

It is noted that when choosing a police algorithm for action at the scene and specific tactical methods of its (algorithm – *we specified*) it is necessary to pay attention to such important aspects as: 1) psychological stability of the offender; 2) consistency in human actions; 3) avoidance of straightforwardness in the implementation of the intended tactical scheme of their own behavior during the termination of the offense and detention of a person.

To increase the efficiency of police officers, it is proposed to use the following tactics in the face of an obvious threat from the offender – atypical use of various improvised means at the scene, the use of clothing (other persons) items of clothing and other personal belongings, which will create a tactical advantage in actions of the militiaman (time reserve, favorable position for active actions or neutralization of attack of the offender, favorable conditions for use of counterattack actions).

Some ways to improve the formation of effective police skills to stop the offense, psychological and pedagogical approaches to improve and work out tactics and special techniques for their use in combating offenders are considered: 1) the ability to gain positional advantage, the use of different ways to distract; 2) taking into account the elements of the area in order to minimize the cost of forces and means to search for and detain the offender; 3) development of skills and abilities to control actions of offenders, operative application of effective protective actions; 4) mastering the method of predicting the offender's behavior by perceiving and critically evaluating his reactions to facial expressions for timely control of the moment of the beginning of his active actions (fleeing the scene, hitting a police officer or pressing the enemy on the trigger, etc.); 5) restraint of police officers in expressing their own emotions when using certain tactical actions to conceal intentions to apply to offenders police measures of influence (special means, weapons); mastering the techniques of compensation of visible external training (visual reduction of force of movements) by the suddenness and accuracy of the impact task; 6) development of one's own observation of the offender's appearance in order to select adequate tactics of detention, including algorithms of actions with the use of police coercive measures.

Key words: police officer, cessation of an offense, extreme situation, scene, offender, algorithm of actions, threat factors, improvement of police training, effective skills and special techniques, special physical training, tactical special training, police coercive measures.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасних умовах проблема забезпечення особистої безпеки працівників Національної поліції України (далі – НПУ) постійно залишається одним із актуальних завдань МВС України. За узагальненою статистикою міністерства, за останні шість років під час виконання службових обов'язків загинуло 175 поліцейських [1]. Тому фахову підготовку поліцейського до ефективних (а отже, безпечних) дій в ускладнених екстремальних ситуаціях безпосереднього протиборства зі злочинцями нами розглядається як один із вагомих складників компонентів його професійної готовності до виконання покладених на підрозділи поліції визначених законодавством завдань боротьби зі злочинністю, забезпечення захисту життя і здоров'я громадян, їхніх законних інтересів і власності від протиправних посягань [2]. Як показує практика, у разі недостатнього розвитку цього компоненту особистісної готовності працівник НПУ вимушений розраховувати більшою мірою на випадковість або можливий сприятливий збіг обставин, ніж на надійність своїх

фахових знань і вмінь і професійну майстерність. А це деколи призводить до збільшення ймовірності загибелі чи смертей правоохоронців [3; 4].

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання порушеної проблеми. Особливе значення у виборі тактики дій поліцейського в екстремальних ситуаціях відіграє його фізична підготовленість і стійкий психомоторний стан щодо негативного впливу зовнішніх небезпек, а також уміння прогнозувати поведінку правопорушника й обирати адекватні утвореній ситуації оперативні методи та прийоми залежно від зазначених чинників. При дослідженні порушеної проблеми нами опрацьовано посібники та публікації науковців і фахівців-практиків у галузі спеціальної фізичної, тактико-спеціальної та вогневої підготовки, а саме: А.І. Черкашина та Я.Г. Бондаренка щодо комплексного підходу в організації підготовки й несення служби працівниками патрульної поліції [3]; О.Ю. Прокопенка, Д.В. Сергієнка, В.О. Куценка, О.І. Тьорло, Ю.Р. Йосипіва, В.М. Синенького та ін. щодо тактичної й тактико-спеціальної підготовки поліцейських, В.В. Чмелюка, В.Л. Грищука, С.М. Бадьори, С.А. Антоненка та ін. щодо правоохоронців Державної фіскальної служби [4–6], В.І. Плиска щодо основних засад правильної (безпечної) організації поєдинку з правопорушником, озброєним ножом і пістолетом [7]; С.Є. Бутова, С.М. Решка щодо методики навчання працівників НПУ прийомів захисту від холодної та вогнепальної зброї [8] тощо. У дослідженнях Т.С. Вайди, О.І. Кузнецова розглядалися окремі підходи у вирішенні проблеми, зокрема такі її аспекти, як удосконалення шляхів формування в курсантів ЗВО МВС України стійкого психоемоційного стану до дії зовнішніх небезпек (на прикладі спеціальної фізичної підготовки), уточнювалися зміст і значення інтелектуального компоненту вказаного особистісного утворення міліціонера (поліцейського), обґрунтовувалася необхідність урахування поведінкових рис злочинців при формуванні працівниками НПУ тактики дій в екстремальних умовах тощо [9; 10].

Разом із тим актуальною й маловивченою є проблема прогнозування правоохоронцем власних дій як чинника при обранні тактики оперативних заходів у протистоянні з правопорушником, котра вимагає свого подальшого розгляду й пошуку ефективних шляхів удосконалення методики професійної підготовки фахівців поліції до безпечних дій у зазначених умовах.

Метою роботи є розгляд потенційних ризиків для життя та здоров'я поліцейського в екстремальних ситуаціях зіткнення з правопорушником; аналіз об'єктивних і суб'єктивних факторів обстановки на місці події для їх урахування під час обґрунтування та подальшого прогнозування працівником НПУ тактики своїх дій; надання пропозицій щодо вдосконалення професійної підготовки майбутніх офіцерів-правоохоронців в контексті піднятої проблеми.

У процесі вирішення поставлених завдань використано комплекс методів: *теоретичні* – критичний аналіз фахової літератури та статистичних даних; синтез знань, що стосуються вивчення об'єкта дослідження, їх систематизація – дали можливість ґрунтовно й багатосторонньо розглянути й проаналізувати складові чинники професійної готовності; *емпіричні* – узагальнення власного досвіду та результатів діяльності фахівців (науковців ЗВО МВС України), що працюють в цьому напрямі; педагогічні спостереження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передумовою успіху в екстремальних ситуаціях боротьби зі злочинцями (наприклад, під час затримання підозрюваних, при їх конвоюванні чи супроводженні, утриманні осіб під вартою тощо) є здатність працівника поліції до прогнозування можливих реакцій (зворотних дій підозрюваних і затриманих) осіб. Аналіз оперативної практики показує важливість такого

складового тактичного чинника, як здатність поліцейського до передбачення замислів та очікування дій правопорушника на дії поліцейського, часом цей фактор має й вирішальне значення при прийнятті рішення щодо проведення працівником НПУ відповідних оперативних заходів на місці події [10, с. 283–284].

При виборі алгоритму службових дій і тактичних способів його реалізації поліцейському необхідно звертати увагу на психологічну стійкість правопорушника, послідовність у його діях. З урахуванням цих та інших факторів правоохоронці мають обирати стратегію поведінки, котра буде для особи несподіваною, вона не встигне своєчасно та ефективно на неї відреагувати.

Разом із тим прямолінійність у виконанні задуманої тактичної схеми дій і прагнення поліцейського жорстко дотримуватися розробленої програми ведення поєдинку (фізичного, психологічного тощо) не завжди є гарантією позитивного результату, оскільки зовнішні умови можуть непередбачувано змінюватися, а правопорушник, наприклад, не приймає пропонувані умови взаємодії (співпраці з поліцейським) чи застосовує варіанти силового або тактичного протистояння, у тому числі з місця події втікає [9, с. 58–60].

Часто під час перебігу спілкування чи взаємодії з правопорушником у поліцейського спрацьовують типові стереотипи: силі правопорушника треба протидіяти тільки власною силою, швидким діям злочинця на місці злочину протистояти такими ж адекватними оперативними діями працівника НПУ тощо. Нерідко зазначені ситуації можуть мати низьку ефективність і незначну результативність унаслідок однакових характеристик поведінки обох сторін (їхні дії дорівнюють протидії). Тому працівнику поліції необхідно виконувати визначені оперативні заходи так, щоб його зусилля, хоча й мінімальні, досягали своєї мети без значних затрат на протидію. Для цього необхідно використовувати поліцейські тактичні методи і прийоми, що є неадекватними загрози: застосовувати різноманітні підручні предмети, які знаходяться на місці події, елементи покрою та форми одягу (капюшон, ремінь тощо), наявність у правопорушників окулярів, головних уборів тощо. Такі дії вимагають спеціальних навичок, але дають змогу дістати перевагу в часі, захопити вигідну для протидії позицію на місці події, головне, після нейтралізації нападу противника (унаслідок зменшення сили чи інтенсивності агресивної поведінки) використовувати свої контратакувальні дії повною мірою.

Прогнозування працівником поліції своєї тактики поведінки при затриманні злочинця полягає не тільки в пошуку поліцейським ефективного чи зручного тактичного прийому, а й має базуватися на завчасно передбачуваній можливості допущення правопорушником помилок (розгубленість, хвилювання, сліди на одязі чи тілі тощо). Отже, прогножуючи ймовірну помилковість дій злочинця в умовах його підвищених динамічних переміщень (дій), можна зекономити власні сили, зберегти витривалість і швидкість дій для проведення основного вирішального поєдинку (наприклад, безпосереднього затримання).

Зустріч поліцейського з підозрюваними особами часто має неочевидний (непередбачуваний) характер: в умовах обмеженого часу такого контакту із затриманими (наприклад, при перевірці їхніх документів) нерідко майже неможливо встановити чи підтвердити їх причетність до скоєного злочину за відсутністю прямих доказів. Тому така особа, як правило, затримується як підозрюваний, до якої не можна, згідно з нормативною базою чинного законодавства, неправомірно застосовувати заходи фізичного впливу.

Разом із тим у разі очевидної причетності до злочину підозрюваний намагатиметься утекти з місця події за будь-яких зручних обставинах. У цій ситуації працівнику

поліції можна рекомендувати використовувати тактичний прийом, який би змусив злочинця розкрити свої істинні наміри щодо втечі (наприклад, повернутися до нього спиною чи боком, зробити вигляд, що неуважно слідкує за поведінкою затриманого, відволікається на елементи навколишньої обстановки чи події тощо). Вибираючи таку тактику, працівник поліції повинен продовжувати контролювати дії затриманого, наприклад, використовувати будь-які предмети, що віддзеркалюють зображення присутніх (дзеркала шаф, скло серванта, кахельну плитку на кухні, на вулиці – вікна будинків чи автомобіля, вітрини кіосків і магазинів тощо). Слідкувати за діями підозрюваного необхідно непомітно: опустити голову, рукою прикрити збоку очі, поправляючи свій головний убір або зачіску, тобто створити видимість очевидного нехтування небезпекою. При цьому вказаний тактичний прийом доцільно виконувати працівникові поліції, який має добру фізичну форму [9, с. 58–60].

За манерою поведінки злочинця можна визначити й спрогнозувати момент очікуваної найбільшої небезпеки: помірні жестикуляція, стримана розмова, спроби нібито пом'якшити гостроту ситуації свідчать про підготовку та можливість подальшого вчинення агресивної дії. На думку вчених, перехідний момент у психологічному стані порушника – від спілкування до нападу – зазвичай супроводжується малопомітними змінами в його поведінці: приймання зручної позиції для початку бігу чи виконання нападу, згрупування та зміна в темпі рухів кінцівок, інтенсивності мови, міміці обличчя тощо [7]. Навпаки, розмахування правопорушником руками (жестикулювання), його емоційна розмова не є ознаками агресивності, тому поліцейському в цей час не варто очікувати безпосереднього нападу.

Працівнику поліції при спілкуванні з підозрюваним (злочинцем) за мімікою обличчя останнього можна передбачати його наступні дії, а також визначати момент назрівання максимальної загрози (навіть в екстремальній ситуації злочинець при переході від однієї дії до іншої попередньо розкриває свої наміри, які супроводжуються, як правило, емоціями та рухом м'язів обличчя). Наприклад, перед початком бігу зазвичай погляд у людини швидкий, безладний, направлений у передбачуваному напрямку руху.

Проміжок часу між появою міміки й учиненням дії може бути різним. Наприклад, найбільш небезпечним вважається момент, коли злочинець натискає на спусковий гачок, цей рух супроводжується мімічним напруженням м'язів обличчя, яке (напруження – *уточнено нами*) проявляється в різних людей неоднаково як природна реакція на постріл: напружуються м'язи верхніх кінцівок і тулуба при прицілюванні й наведенні зброї на ціль, звужуються зіниці очей, стискаються губи ротової порожнини, особливо в малодосвідчених злочинців. У стрільців з досвідом ці показники проявляються меншою мірою. На думку В.І. Плиски, час між пострілом і мімічною реакцією стрільця коливається в інтервалі $0,1 \pm 0,5$ сек. [7, с. 107]. Візуально цей час важко зафіксувати, оскільки створюється враження про синхронність мімічних проявів обличчя із самим пострілом або навіть їх запізнення.

Працівникам поліції необхідно навчитися контролювати стан правопорушників, уміло розпізнавати їхні наміри та перехідний період при зміні ними плану своїх дій. Знання часових характеристик перехідного періоду дасть змогу правильно побудувати рухову реакцію поліцейського на можливий постріл злочинця.

На основі розглянутих можливих потенційних ситуацій у службовій діяльності правоохоронця пропонуємо науково-педагогічному складу відомчих закладів освіти МВС України в процесі професійної підготовки поліцейських на заняттях зі спеціальної фізичної та тактико-спеціальної підготовки відпрацьовувати прийоми не тільки за розробленими й установленими (продуманими, завчасно обумовленими) правилами

тактики дій, а й бути готовими до розвитку ситуації на місці події за множиною різноманітних варіантів. Навчений таких методів майбутній офіцер поліції здатен швидко за ходом поєдинку перебудовувати свою тактику дій з однієї програми поведінки на іншу: задумавши одну дію й відчуваючи неефективність (недоцільність) її застосування, він зразу приймає рішення про перехід до іншого тактичного варіанта поведінки зі злочинцем [10, с. 283–284].

З метою вдосконалення тактики протиборства працівників поліції пропонуємо впроваджувати в освітній процес зі спеціальної фізичної чи тактико-спеціальної підготовки, а також на заняттях зі службової підготовки поліцейських практичних підрозділів НПУ такі методичні прийоми з метою формування навичок і відпрацювання спеціальних умінь щодо їх застосування в боротьбі з правопорушниками:

1) уміння ефективно використовувати різні підручні предмети, елементи одягу, навчитися набувати позиційну перевагу (здійснювати заходи за спину одного із затримуваних), знати й застосовувати різні способи відвернення уваги тощо);

2) урахувати при виборі тактики затримання елементи місцевості (наявні дороги чи стежки, об'єкти парків, найближчі приміщення, транспортні засоби тощо) з метою мінімізації затрат сил і засобів на пошук і затримання злочинця;

3) цілеспрямовано впроваджувати на практичних заняттях фрагменти ситуацій щодо вироблення навичок і вмінь ведення контролю за діями правопорушників з використанням їхніх відображених зображень (наприклад, визначати дистанцію до курсанта, ідентифікувати його небезпечні рухи з допомогою його відображення в настінних дзеркалах спортивної зали), оперативно вживати своєчасні захисні дії – ухилятися, вчасно присісти, поставити блок, зробити перехват руки з ножом, нанести випереджальний удар тощо);

4) відпрацьовувати прийоми захисних дій і тактику рухової поведінки з орієнтуванням курсантів на звук чи тінь партнера, який переміщується (звертати увагу на такі акценти, як ритм, швидкість, частоту, довжина кроків і напрямок його руху, визначення на слух відстані до противника, початок основного (небезпечного) руху за характером шуму тощо; характеризувати його дії без візуального контакту – стоячи спиною до партнера, із зав'язаними очами або імітувати людину, яка спить). Така спеціальна підготовка вимагає тривалого часу й у більшості своїй індивідуального підходу викладача в роботі з курсантами, розробки додаткового методичного й матеріально-технічного забезпечення занять;

5) на практичних заняттях використовувати методичні прийоми, які привчають реагувати курсантів тільки на міміку обличчя партнера швидкими випадками, перекидами або падінням (спочатку перегородка закриває партнера до рівня шиї, потім без неї або з використання курсантом маски чи шлемів, що обмежують йому видимість) при використанні «правопорушниками» макетів вогнепальної зброї чи зброї з холостими патронами. Основне завдання цього методичного прийому – навчити поліцейських контролювати момент початку нанесення удару або натискання противником на спусковий гачок одночасно зі зміною міміки обличчя. Це дає підстави (сформована готовність поліцейського реагувати на мімічні дії – *уточнено нами*) іти на зближення зі злочинцем, який перебуває зі зброєю в руках, із максимальною безпекою для себе, використовуючи в момент пострілу короткі нирки, випадки, падіння тощо. Така поведінка правоохоронця вже сама по собі є психологічним впливом, який викликає збентеження в правопорушника;

6) доцільно навчити правоохоронців бути стриманими в прояві власних емоцій при застосуванні ними певних тактичних дій з метою приховування своїх намірів щодо подальшого застосування заходів фізичного впливу до правопорушників

(наприклад, при одяганні наручників, нанесенні шокуючих ударів, проведенні затримання тощо), уміти регулювати їх (емоції – *уточнено нами*) рівень прояву при безпосередньому виконанні цих заходів. Зменшення сили рухів (мінімізація амплітуди кінцівок для візуального приховування їх потужності також запобігає емоційно-психологічному загостренню обстановки на місці події)); курсантам варто навчитися компенсувати їх раптовістю й точністю завдання удару правопорушнику (нанесення ударів у сонячне сплетіння, виконання перехватів кінцівки з переходом на больовий прийом, проведення кидків з ударами тощо);

7) розвивати власну спостережливість (критично оцінювати зовнішній вигляд правопорушника – його одяг, взуття, можливу озброєність, антропометричні дані та фізичну підготовку, психічний стан особи) з метою вибору адекватної тактики двобою [9, с. 58–60; 10, с. 283–284].

Висновки. Розглянувши вищезазначені особливості фахової діяльності правоохоронця в екстремальних умовах, ми вважаємо, що створені в процесі професійного навчання курсантів закладів МВС України відповідних психолого-педагогічні умови для цілеспрямованого впливу на формування зазначених умінь і навичок прогнозування тактики дій поліцейського можуть суттєво покращити спеціальну фізичну й тактичну підготовку працівників НПУ до ефективного ведення протиборства зі злочинцем.

Поліцейському при виборі алгоритму дій і конкретних тактичних способів його реалізації необхідно звертати увагу на психологічну стійкість правопорушника, послідовність у його діях; уникати прямолінійності у виконанні задуманої тактичної схеми власної поведінки на місці події.

Для підвищення ефективності службових дій поліцейського вважаємо за доцільне використання ним таких тактичних методів і прийомів в умовах очевидної загрози з боку правопорушника, як нетипове застосування різноманітних підручних засобів на місці події, а також одягу й інших власних речей особи. Це сприятиме випередженню правоохоронця в його діях та обранню вигідної позиції для нейтралізації нападу правопорушника, а також створенню переваги при використанні контратакувальних дій повною мірою.

З метою формування в поліцейських ефективних навичок припинення правопорушення та відпрацювання спеціальних прийомів щодо їх застосування в боротьбі з правопорушниками будуть доцільними, на наш погляд, такі методичні підходи: 1) уміння набувати позиційної переваги, знати та застосовувати різні способи відвернення уваги тощо; 2) урахувати повною мірою елементи місцевості з метою мінімізації затрат сил і засобів на затримання злочинця; 3) вироблення навичок і вмінь ведення контролю за діями правопорушників і вживати своєчасні захисні дії; 4) освоєння методики прогнозування поведінки правопорушника шляхом сприйняття й оцінювання його реакцій за мімікою обличчя для своєчасного контролю моменту початку активних дій (утечі з місця події, нанесення удару або натискання противником на спусковий гачок зброї тощо); 5) стриманість поліцейських у прояві власних емоцій при застосуванні ними певних тактичних дій з метою приховання намірів щодо застосування до правопорушників заходів фізичного впливу (спецзасобів, зброї); засвоєння прийомів компенсації зменшення сили рухів раптовістю і точністю завдання удару; 6) розвивати власну спостережливість стосовно зовнішнього виду правопорушника з метою вибору адекватної тактики двобою.

Пропоновані методичні рекомендації й прийоми щодо вдосконалення освітнього процесу зі службово-бойової підготовки майбутніх офіцерів поліції, на нашу думку, сприятимуть ефективному становленню особистості професіонала НПУ в сучасних умовах.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень щодо вдосконалення готовності поліцейських до дій в екстремальних умовах протидії з правопорушниками можуть бути такі: 1) методи визначення психологічної сумісності працівників поліції при спільній участі в проведенні поліцейських операцій; 2) формування тактики превентивного впливу на правопорушника з період назрівання екстремальної ситуації; 3) оцінювання та прийоми регулювання емоцій (напруженості) поліцейського для забезпечення його стійкого стану до зовнішніх впливів.

Список використаних джерел:

1. Звіт міністра внутрішніх справ Арсена Авакова на засіданні Верховної Ради України (05.06.2020). URL: <http://oduv.edu.ua/news/zvit-ministra-vnutrishnih-sprav-arsena-avakova-na-zasidanni-verhovnoyi-radi-ukrayini/> (дата звернення: 16.11.2020).
2. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII (зі змінами в редакції від 22.10.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/580-19> (дата звернення: 25.10.2020).
3. Черкашин А.І., Акіменко Д.О., Бондаренко Я.Г. Тактико-спеціальна підготовка працівників патрульної служби міліції України: навчальний посібник / за заг. ред. В.В. Морозюка. Харків: ХНУВС, 2009. 272 с.
4. Тактична та тактико-спеціальна підготовка працівників Національної поліції України: навчальний посібник / Я.Г. Бондаренко, О.Ю. Прокопенко, Д.В. Сергієнко, В.О. Кущенко. Харків: ХНУВС, 2017. 308 с.
5. Основи тактичної підготовки працівників правоохоронних органів: навчальний посібник / В.В. Чмелюк, В.Л. Грищук, С.М. Бадьора, С.А. Антоненко. Ірпінь: Університет ДФС України, 2019. 218 с.
6. Тактико-спеціальна підготовка працівників Національної поліції: навч. посібник / О.І. Тюрло, Ю.Р. Йосипів, В.М. Синенький та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 480 с.
7. Плиско В.І. Формирование у сотрудников устойчивого психомоторного состояния к внешним проявлениям опасности. Киев: Рио МВД Украины, 1991. 128 с.
8. Основи спеціальної фізичної підготовки працівників ОВС: навчальний посібник / М.І. Ануфрієв, С.Є. Бутов, О.Ф. Гіда, С.М. Решко; за заг. ред. Я.Ю. Кондратьєва та Є.М. Мойсєєва. Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 2003. 338 с.
9. Вайда Т.С., Кузнєцов О.І. Формування у майбутніх правоохоронців стійкого психоемоційного стану до дії зовнішніх небезпек (на прикладі спеціальної фізичної підготовки). *Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток*: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Одеса, 20 лютого 2009 р.). Одеса: ОДУВС, 2009. С. 58–60.
10. Вайда Т.С., Кузнєцов О.І. Інтелектуальний компонент стійкого психоемоційного стану правоохоронця до дії зовнішніх небезпек. *Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (23 квітня 2010 року, м. Одеса). Одеса: ОДУВС, 2010. С. 283–284.